

4. What you say and what I hear—Investigating differences in the perception of the severity of psychological and physical violence in intimate partner relationships / S. Sikström et al. *PLOS ONE*. 2021. Vol. 16, no. 8. P. e0255785. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255785>.

5. Funston L., Krayem G., Shackel R. Transformative Social Responses to Domestic, Family, and Sexualized Violence: A Qualitative Exploration of Insight Exchange, a Victim-Survivor-Centered Initiative Informed by Response-Based Practice. *Violence Against Women*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/10778012231186812>.

Родюк Олег Володимирович,
аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Судова експертиза, як невід’ємна складова судового процесу, відіграє ключову роль у встановленні істини та забезпеченні справедливого правосуддя. Її значення в сучасному світі, що характеризується стрімким розвитком технологій та глобалізацією, лише зростає. Однак, саме ці процеси породжують нові виклики для судової експертизи, вимагаючи постійної адаптації методів та підходів.

Одним з найважливіших факторів, що впливають на судову експертизу, є стрімкий розвиток цифрових технологій. З одного боку, це відкриває нові можливості для дослідження доказів, зокрема, цифрових. Однак, з іншого боку, виникають нові проблеми, пов’язані з аутентифікацією, цілісністю та збереженням цифрових доказів. Крім того, з’являються нові види злочинів, які пов’язані з використанням цифрових технологій, що вимагає від експертів нових знань та навичок.

Діяльність судових експертів має важливе значення для забезпечення правосуддя, а також реалізації та захисту прав і свобод людини. В Україні судово-експертна діяльність здійснюється державними спеціалізованими установами, їхніми регіональними підрозділами, експертними установами комунальної форми власності, а також незалежними судовими експертами й іншими фахівцями відповідних спеціалізацій. Їхня

робота організована згідно з умовами та процедурою, визначеними Законом України «Про судову експертизу» [5].

До складу державних спеціалізованих установ, які здійснюють судово-експертну діяльність в Україні, входять: науково-дослідні інститути судових експертиз під управлінням Міністерства юстиції України; науково-дослідні судово-експертні центри, а також судово-медичні й судово-психіатричні заклади, підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України; експертні служби, що діють в рамках Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Проведення криміналістичних, судово-медичних та судово-психіатричних експертиз здійснюється виключно в цих державних спеціалізованих установах [1].

На даний час в Україні функціонують шість науково-дослідних установ судових експертиз, що підпорядковуються Міністерству юстиції. Серед них: Київський науково-дослідний інститут судових експертиз, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені засл. проф. М.С. Бокаріуса», Одеський, Львівський та Дніпропетровський науково-дослідні інститути судових експертиз, а також Науково-дослідний центр судової експертизи у галузі інформаційних технологій та інтелектуальної власності [4].

До завдань цих установ входить проведення різних видів судових експертиз та експертних досліджень. Основні типи експертиз включають: криміналістичні, інженерно-технічні, економічні, товарознавчі, експертизи в сфері інтелектуальної власності тощо. Розглянемо їх більш детально. *Криміналістичні експертизи забезпечують:* дослідження почерку; лінгвістична експертиза мовлення; технічне дослідження документів; експертиза зброї, її слідів та умов використання; трасологічні дослідження (за винятком слідів пошкодження одягу з тілесними ушкодженнями, які проводять у бюро судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна експертиза; дослідження голограм, аудіо- та відеозаписів; вибухотехнічна експертиза, дослідження техногенних вибухів, матеріалів, речовин і виробів, таких як лакофарбові матеріали, полімери, волокна, нафтопродукти, скла, наркотичні та психотропні речовини, спиртовмісні рідини, ґрунти, метали та сплави, шкідливі речовини (пестициди), продукти хімічної промисловості, харчові продукти, токсичні та отруйні речовини; біологічні експертизи. *Інженерно-технічні експертизи відповідають за:* транспортні

дослідження (автотехнічна, трасологічна, залізнична), дорожньо-технічні; будівельно-технічні, оцінка будівельних та земельних об'єктів; експертиза землеустрою; пожежно-технічні дослідження; експертизи безпеки життєдіяльності, гірничо-технічні, інженерно-екологічні, електротехнічні, комп'ютерно-технічні; аналіз електронних комунікацій, технічний огляд електротранспорту, стану ліфтів, інженерно-механічні, водно-технічні, авіаційно-технічні та теплотехнічні дослідження. *Економічні експертизи зосереджені на* перевірці бухгалтерського та податкового обліку; аналізу фінансово-господарської діяльності; оцінки фінансово-кредитних операцій. *Товарознавчі експертизи сфокусовані на:* дослідження машин, обладнання, сировини та споживчих товарів; транспортно-товарознавча експертиза; оцінка військового майна, техніки та озброєння. *Експертизи в сфері інтелектуальної власності* аналізують літературні і художні твори; досліджують фонограми, відеограми, телепрограми; перевіряють винаходи; оцінюють промислові зразки, сорти рослин, породи тварин; аналізують комерційне найменування, торговельних марок, географічних зазначень; вивчають топографії інтегральних мікросхем; досліджують комерційні таємниці і раціоналізаторські пропозиції; економічний аналіз у сфері інтелектуальної власності. Також до основних видів експертиз включають психологічну, мистецтвознавчу, екологічну, військову, судово-ветеринарну, гемологічну, історико-археологічну [3].

Внаслідок російської агресії власники рухомого та нерухомого майна зазнали значних збитків, і кожен постраждалий має право очікувати на компенсацію за завдану матеріальну шкоду. Для документування та оцінки таких збитків постраждалі можуть звернутися до судових експертів науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції. Це є одним із способів зафіксувати розмір завданих втрат. Експертний висновок дозволяє оперативно розпочати процес відновлення пошкодженого майна і в майбутньому слугуватиме підставою для отримання відповідних компенсацій. *Серед можливих видів експертиз можна відзначити такі:* аналіз об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та супутньої документації; вивчення умов, що призвели до виникнення та поширення пожеж, а також перевірка дотримання вимог пожежної безпеки; оцінка земельних ділянок, включаючи визначення збитків від пошкодження ґрунтового покриття та процес рекультивації; оцінка вартості машин, обладнання, сировини і споживчих

товарів; визначення вартості колісних транспортних засобів та розрахунок збитків, завданих їх власникам.

Згідно зі статтею 71 Закону України «Про судову експертизу», проведення судової експертизи можливе лише на підставі судового рішення, рішення органу досудового розслідування або за договором з експертом чи експертною установою, якщо експертиза замовляється іншими особами [5]. Слід зазначити, що в цивільному, господарському та адміністративному процесах учасники справи мають право самостійно замовити судову експертизу та подати до суду відповідний експертний висновок.

Відповідно до статті 243 Кримінального процесуального кодексу України, експерт, може бути залученим до кримінального провадження лише за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням однієї зі сторін. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на основі договору, включаючи випадки обов'язкової експертизи. Також експерт може бути призначений слідчим суддею на підставі клопотання захисту [2]. У письмовому зверненні (заяві) повинні бути зазначені: назва або прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, що подає звернення; номер справи або кримінального провадження, або посилання на відповідну статтю закону, що регулює надання експертного висновку; список питань, які потребують вирішення, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

У інших випадках експертне дослідження проводиться на підставі договору з експертом або експертною установою, укладеного на основі письмового звернення (заяви) замовника, будь то юридична або фізична особа. У зверненні обов'язково мають бути вказані реквізити замовника, перелік питань для розв'язання та об'єкти, що передаються для дослідження.

Термін проведення експертизи визначається керівником експертної установи або його заступником і не повинен перевищувати 90 календарних днів.

У випадку значного навантаження на експерта (якщо він виконує одночасно більше десяти експертиз, включаючи комісійні та комплексні) може бути встановлений триваліший розумний строк за письмовою угодою з органом або особою, яка призначила експертизу, після попереднього аналізу експертом наданих матеріалів.

Результати експертиз та досліджень оформлюються у вигляді письмового документа – висновку експерта.

Отже, сьогодні експертні дослідження займають ключове місце в правовій системі, надаючи об'єктивну оцінку та аналіз фактів у кримінальних і цивільних справах. З огляду на сучасні виклики, такі як зростання злочинності та складність правових ситуацій, ініціювання експертиз стало важливим інструментом для забезпечення справедливості. Проведення експертизи може здійснюватися на підставі судових рішень або за угодою з експертами, залежно від специфіки справи.

Сучасні реалії вимагають дотримання всіх норм і вимог щодо оформлення документів та термінів виконання експертиз, що є важливими для своєчасності та ефективності правосуддя. Хоча експертизи зазвичай виконуються у визначені строки, у випадках значного навантаження на експертів може виникати необхідність у продовженні термінів через укладення додаткових угод.

Результати експертних досліджень фіксуються у вигляді експертних висновків, які стають важливими доказами у справі. В умовах глобальних змін та правових реформ професіоналізм і відповідальність експертів є критично важливими для забезпечення справедливого вирішення правових питань і підтримки довіри до судової системи.

Список використаних джерел

1. Гусева В. О. Призначення судово-медичних експертиз під час розслідування насильства щодо працівника правоохоронного органу: проблеми та шляхи їх вирішення. *Право і безпека*. 2021а. № 3 (82). С. 102–112.

2. Кримінально процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Макарова О.П. Судово-психіатрична експертиза: теоретичні аспекти та проблеми призначення. *Наше Право*. № 4 2023. 154 с. С. 61-66. DOI 10.32782/NP.2023.4.9

4. Макарова О.П. Теоретико правові засади проведення судово психіатричної експертизи у кримінальному провадженні. *Право і безпека*. No 3(90) 2023. С.190-200 DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.16>.

5. Про судову експертизу : Закон України : від 25.02.1994 No 4038-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>